

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Πλάτωνος Πρωταγόρας, (322A – 323A)

(Το διδαγμένο κείμενο κι η μετάφρασή του δε δίνονται λόγω οικονομίας του χώρου)

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Ίσοκράτους, Τοῖς Ἰάσονος παισίν 3

Πρὸς δὲ τούτοις φοβοῦμαι καὶ τὴν πόλιν· χρὴ γὰρ τὰ ληθῆ λέγειν. Ὅρῳ γὰρ τὰς συμμαχίας τὰς πρὸς αὐτὴν γιγνομένας ταχέως διαλυομένας. Εἰ δὴ τι συμβαίη καὶ πρὸς ὑμᾶς τοιοῦτον, εἰ καὶ τὰς αἰτίας καὶ τοὺς κινδύνους διαφυγεῖν δυνηθεῖν, ὃ χαλεπὸν ἐστίν, ἀλλ' οὖν αἰσχυρθεῖν ἄν, εἴτε διὰ τὴν πόλιν δόξαιμὶ τισιν ὑμῶν ἀμελεῖν, εἴτε δι' ὑμᾶς τῆς πόλεως ὀλιγορεῖν. Μὴ κοινοῦ δὲ τοῦ συμφέροντος ὄντος οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀμφοτέροις ἀρέσκειν δυνηθεῖν. Αἱ μὲν οὖν αἰτίαι, δι' ἃς οὐκ ἔξεστί μοι ποιεῖν ἂ βούλομαι, τοιαῦται συμβεβήκασιν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- A.** Να μεταφράσετε το απόσπασμα «Ζεὺς οὖν δείσας... κτενεῖν ὡς νόσον πόλεως».
- A1.** Γιατί η κατηγορία περί αθεΐας κατά του Σωκράτη δεν ευσταθοῦσε και ποιοι ἦταν οι πραγματικοί λόγοι της δίωξής του;
- A2.** «Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμιζε, καὶ ἐπεχειρεῖ βωμοὺς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν»: Στο χωρίο αυτό ο Πρωταγόρας φαίνεται να δέχεται ότι το θρησκευτικό συναίσθημα είναι ἔμφυτο. Πῶς ἐξηγείται η ἀποψή του αυτή, αν τη συσχετίσουμε με τις γενικότερες περί θεῶν αντιλήψεις του;
- A3.** καὶ νόμον γε θες ... πόλεως: Γιατί θεωρεῖται αναγκαία η επιβολή τιμωρίας για ὅποιον δε μετέχει στην αἰδῶ και τη δίκη, αφού αυτές μοιράστηκαν σε ὅλους;
- A4.** α) Να γράψετε για καθεμιά ἀπὸ τις παρακάτω λέξεις μια λέξη του κειμένου που να ἔχει ετυμολογική συγγένεια: διαφήμιση, αναίδης, ὄλεθρος, δειλός, ανεξίτηλος
β) Να γράψετε μια ομόρριζη λέξη της αρχαίας ἢ της νέας ελληνικής γλώσσας, απλή ἢ σύνθετη, για καθεμιά ἀπὸ τις παρακάτω λέξεις: κτείνειν, εἰκότως, δεσμοί, σκεδαννύμενοι, ᾗκουν
- B.** Να μεταφράσετε το αἰδῶ κείμενο
- B1.** α) φοβοῦμαι, διαφυγεῖν: Να γράψετε τους πιο πάνω τύπους στο β' πρόσωπο ενικού της προστακτικής του ἰδίου χρόνου και της ἰδίας φωνῆς
β) λέγειν, ὄντος: Να γράψετε τους πιο πάνω τύπους στον ἀντίστοιχο τύπο του μέλλοντα της ἰδίας φωνῆς
γ) δυνηθεῖν: Να αντικαταστήσετε το ρῆμα στο γ' πρόσωπο ενικού στην οριστική, υποτακτική, ευκτική και προστακτική στον ἴδιο χρόνο και στην ἴδια φωνή
δ) βούλομαι: Να γράψετε το β' πρόσωπο ενικού της οριστικής ενεστώτα και παρατατικού του πιο πάνω ρήματος
- B2.** α. ταχέως, ἀληθῆ: Να γράψετε τα παραθετικά (μονολεκτικούς τύπους) των πιο πάνω λέξεων στον ἴδιο γραμματικό τύπο (στην περίπτωση του επιθέτου να διατηρηθοῦν ἀμετάβλητα η πτώση, το γένος και ο ἀριθμός)
β. τούτοις, πόλιν, διαλυομένας, ὑμᾶς, αἰτίας, δόξαμι, τισίν, οἶδα:
Να μεταφέρετε τους πιο πάνω κλιτοὺς τύπους στον ἀντίθετο ἀριθμό
- B3.** α. λέγειν, διαλυομένας, χαλεπὸν, διὰ τὴν πόλιν, τισίν, τῆς πόλεως:
Να ἀναγνωρίσετε συντακτικῶς τους πιο πάνω τύπους (υπογραμμίζονται στο αἰδῶ κείμενο)
β. ὅπως ἂν ἀμφοτέροις ἀρέσκειν δυνηθεῖν: Να ἀναγνωρίσετε το εἶδος της πρότασης και τη συντακτική της θέση στο κείμενο
- B4.** εἰ δὴ τι συμβαίη καὶ πρὸς ὑμᾶς τοιοῦτον... ἀλλ' οὖν αἰσχυρθεῖν ἄν: Να ἀναγνωρίσετε τον υποθετικό λόγο (υπόθεση, ἀπόδοση, εκφορά, σημασία) και να τον μετατρέψετε ἔτσι, ὥστε να δηλώνει την ἀόριστη ἐπανάληψη στο παρόν και στο μέλλον.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Βλ. Σχολικό βιβλίο «Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός λόγος» Ο.Ε.Δ.Β., σελ. 37-38:
«Γιατί μνηύθηκε ο Σωκράτης;... οι πολιτικοί λόγοι της δίωξης.»
- A2.** Ο Πρωταγόρας αναφέρει ότι οι ἄνθρωποι εἶναι το μόνο εἶδος, το οποίο δημιούργησε θρησκεία, πίστεψε στην ὑπαρξὴ των θεῶν («θεοὺς ἐνόμιζε») και προχώρησε στην ἰδρυση βωμῶν («βωμοὺς τε ἰδρύεσθαι») και στην κατασκευὴ ἀγαλμάτων («ἀγάλματα θεῶν») για την τέλεση της λατρείας. Εντύπωση προκαλεῖ ἀναμφίβολα το γεγονός αὐτό, καθὼς ο Πρωταγόρας ἦταν ἀγνωστικιστής. Διακήρυξε ότι ο ἄνθρωπος δεν μπορεῖ να φτάσει στη γνώση των θεῶν κατὰ την περιορισμένη διάρκεια του ἀνθρώπινου βίου και ἐξαιτίας της σκοτεινῆς ἀγνοίας της φύσης των θεῶν. Αὐτό δεν σημαίνει ότι ἀπέρριπτε την ὑπαρξὴ κάποιας ἀνώτερης δύναμης. Ὡστόσο ἀπέφειγε να δώσει στους θεοὺς συγκεκριμένες μορφές, την προσωποποίησή τους δηλαδή, και δεν επιχειροῦσε να ἐρμηνεύει κάποια υπερβατικά φαινόμενα, ὅπως η θεία παρουσία. Η ἀναφορά του στους θεοὺς μπορεῖ να ἐρμηνευθεῖ, ὅπως ἐπισημαίνει και ο W.K.C Guthrie ἀπὸ την ἔμφυτη ορμή του ἀνθρώπου για λατρεία. Ο ἴδιος ο Πρωταγόρας κατὰ πάσα πιθανότητα ἀναγνώριζε ότι η λατρεία προσιδιάζει στον ἄνθρωπο και ἴσως εἶναι

κάτι το απαραίτητο, χωρίς όμως και να παίρνει θέση σχετικά με την ύπαρξη του αντικειμένου της. Το ένστικτο της πίστης και της λατρείας είναι θεμελιώδες στην ανθρώπινη φύση, και η απόδοσή του σε θεϊκή συγγένεια δεν είναι κάτι το περίεργο σε μια αφήγηση που ομολογουμένως δίνεται σε μορφή λαϊκής μυθολογίας για να γίνει πιο ευχάριστη. Η χρήση συμβόλων άλλωστε αποτελεί χαρακτηριστικό του μύθου και η αναφορά στους θεούς φαίνεται να είναι συμβολική: ο Δίας συμβολίζει τη νομοτέλεια που υπάρχει στη φύση, ενώ ο Προμηθέας, ο Επιμηθέας και ο Ερμής αποτελούν τα όργανα αυτής της νομοτέλειας, που ρυθμίζουν τις σχέσεις των όντων και εξασφαλίζουν ισορροπία. Τέλος, δεν πρέπει να αποκλείσουμε εντελώς την περίπτωση να πρόκειται για πλατωνική θεωρία που έντεχνα τοποθετείται στο στόμα του Πρωταγόρα.

A3. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται ο μύθος του Πρωταγόρα με μια μάλλον υπερβολικά σκληρή εντολή του Δία, να επιβληθεί νόμος, σύμφωνα με τον οποίο όποιος δε θα συμμετέχει στην αιδώ και τη δίκη, θα πρέπει να θανατώνεται. Και μάλιστα παραλληλίζει τον άνθρωπο που δε μετέχει στην αιδώ και τη δίκη σαν αρρώστια της πόλης («ὥς νόσον πόλεως») θέλοντας με αυτό τον τρόπο να τονίσει την αξία των δύο αρετών. Ο πολίτης που δεν διαθέτει την αιδώ και τη δίκη είναι στοιχείο επικίνδυνο για τον κοινωνικό οργανισμό, κατά τον Πρωταγόρα, και πρέπει να αφανίζεται. Όποιος δηλαδή δεν κατέχει την πολιτική αρετή αποτελεί νοσηρό στοιχείο της πόλης που έχει το δικαίωμα να τον τιμωρήσει, αφού πρώτα προσπαθήσει να τον διορθώσει με όλα τα μέσα. Σήμερα, βέβαια, η θανάτωση θεωρείται σκληρό κι απάνθρωπο μέσο.

Ο Δίας δεν μπορεί όμως να διασφαλίσει την καθολικότητα των δύο αρετών, της αιδούς και της δίκης, στους ανθρώπους, εφόσον δεν αποτελούν μέρος της αρχικής τους φύσης και γι' αυτό άλλωστε διατάζει τον Ερμή να θεσπίσει ένα νόμο εκ μέρους του. Πέρα από τα μυθολογικά πλαίσια, ο νόμος αυτός, η ποινή που επιβάλλεται από τον Δία, εκφράζει την αναγκαιότητα εφαρμογής των ηθικών κανόνων και της δικαιοσύνης. Εξάλλου, σε αυτό το συμπέρασμα οδηγήθηκε ο άνθρωπος με το πέρασμα του χρόνου και τις πικρές εμπειρίες του αφανισμού. Οι άνθρωποι είχαν την ικανότητα και τη νοημοσύνη να μαθαίνουν διάφορες τέχνες, αλλά συμπεριφέρονταν μεταξὺ τους με αγριότητα και δεν μπορούσαν να συνεργαστούν, διότι η αρετή καθαυτή δεν ήταν στην αρχή μέρος της ανθρώπινης φύσης. Η ανθρώπινη φύση φέρει, όμως, μέσα της τη δυνατότητα για να εξελιχθεί ηθικά. Γι' αυτό και είναι αναγκαία η διδασκαλία -έτσι, η ύψιστη σημασία της αιδούς και της δίκης επιβεβαιώνει την πρωταγόρεια άποψη ότι όλοι πρέπει να μετέχουν στην αρετή.

A4. α) διαφήμιση:έφη, αναιδής:αἰδῶ, ὀλεθρος:ἀπώλλυντο, δειλός:δείσας, ανεξίτηλος:ιέναι.

β) κτείνειν:εντομοκτόνο, εἰκότως:εἰκόνα, δεσμοί:δέσμη, σκεδαννύμενοι:διασκέδαση, ὄκουν:οἶκημα.

B. Πέρα από αυτά, φοβούμαι και την πόλη (μου)·γιατί πρέπει να πω την αλήθεια. Γιατί βλέπω ότι γρήγορα διαλύονται οι συμμαχίες που γίνονται με αυτήν. Εάν λοιπόν κάτι τέτοιο συμβεί και με σας, ακόμα κι αν μπορέσω να διαφύγω τις κατηγορίες και τους κινδύνους - πράγμα που είναι δύσκολο σε κάθε περίπτωση θα ντραπώ, αν φανώ σε κάποιους ότι παραμελώ εσάς εξαιτίας της πόλης μου κι αν φανώ ότι παραμελώ την πόλη μου εξαιτίας εσάς. Επειδή το συμφέρον δεν είναι κοινό, δεν ξέρω πώς θα μπορέσω να γίνω αρεστός και στους δύο. Τέτοιοι λοιπόν είναι οι λόγοι για τους οποίους δεν μου είναι δυνατόν να κάνω αυτά που θέλω.

B1. α. φοβοῦ, διάφυγε

β. λέξειν/ἔρειν, ἔσομένον

γ. Οριστική: ἔδυνήθη / ἡδυνήθη

Υποτακτική: δυνήθῃ

Ευκτική: δυνηθείη

Προστακτική: δυνηθήτω

δ. Ενεστώτας βούλει

Παρατατικός: ἐβούλου ή ἡβούλου

B2. α. ταχέως - θάττον - τάχιστα

ἀληθῇ - ἀληθέστερα - ἀληθέστατα

β. τούτοις: τούτω

πόλιν: πόλεις

διαλυομένας: διαλυομένην

ὕμᾱς: (σε)

αἰτίας: αἰτίαν

δόξαιμι: δόξαιμεν

τισίν: τινί (τω)

οἶδα: ἴσμεν

B3. α. λέγειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «χρή»

διαλυομένας: κατηγορηματική μετοχή (εξαρτάται από ρήμα αισθήσεως «ὀρῶ») που αναφέρεται στο αντικείμενο του ρήματος «ὀρῶ», («τὰς συμμαχίας»)

χαλεπόν: κατηγορούμενο του υποκειμένου «ὄ» μέσω του συνδετικού ρήματος «ἐστίν»

διὰ τὴν πόλιν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο «ἀμελείν»

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

τισίν: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο «δόξαιμι»

τῆς πόλεως: αντικείμενο στο «ὀλιγωρεῖν»

β. δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, μερικής άγνοιας. Εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα «ὅπως», εκφέρεται με δυνητική ευκτική («ἂν δυνηθείην») γιατί δηλώνει το δυνατό στο παρόν – μέλλον.

Συντακτικά λειτουργεί ως αντικείμενο στο γνωστικό ρήμα «οἶδα».

B4. Υπόθεση: «εἰ... συμβαίη» (εἰ + ευκτική), Απόδοση: «αἰσχυνθείην ἂν» (δυνητική ευκτική). Δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.

Η αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον θα έχει ως εξής:

Υπόθεση: «ἐὰν (ἂν, ἤν) συμβῇ», Απόδοση: «αἰσχύνομαι» («ἡσχύνην», ως γνωμικός αόριστος).

Επιμέλεια

Ομάδα Αρχαίων Ελληνικών Ε. Ο. ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ